

Hoe Luther het Oude

DOOR P. DE ZEEUW J.Gzn.

Zoals algemeen bekend is, heeft Maarten Luther op de Wartburg in tien maanden tijd het Nieuwe Testament in het Duits vertaald.

Met het Oude ging dat niet zo vlot. Hij heeft daarbij hulp gehad van verschillende geleerden, waaronder ook enkele Joden.

Toen deze vertaling gereed was, en verschenen, voldeed ze Luther nog volstrekt niet en daarom begon hij direct met de herziening ervan.

Er is een oude brief bewaard gebleven, waarin heel aardig verteld wordt, hoe Luther daarbij te werk ging. Enkele gedeelten uit die brief zullen we hier laten volgen. We leren er Luther uit kennen als theoloog en als mens.

De brief werd in Wittenberg geschreven in 1539 door Hans Sebald Lautensack, een jong graveur die op zijn ambacht reisde. Hij schreef die aan zijn vader Paul Lautensack, schilder te Neurenberg. De oude man liet die brief voorlezen, door Margaretha zijn nicht en pleegkind.

De jonge man vertelt eerst over zijn reizen, maar dan komt hij aan een belangrijk feit. Hij heeft het Pinksterfeest in Wittenberg gevierd. 's Morgens had hij dr. Justus Jonas horen spreken, en dan vervolgt hij: „'s Middags hield dr. Maarten Luther zelf een preek over de toekomst en het ambt van de Heilige Geest. Zijn woorden drongen als zwaarden in mijn ziel en ik meende een der apostelen te horen preken, zó krachtig was de man in zijn woord.

De volgende dag ging ik naar meester Lukas Cranach, die u vriendelijk laat groeten. Hij vroeg mij of ik dr. Luther wilde leren kennen. Ik meende, dat dit als grap bedoeld was, omdat zo'n groot man in mij zeker geen belang zou stellen. Maar Cranach verzekerde mij dat Luther een beminnelijk man was, die graag bezoek ontving.

Enkele dagen later gingen we samen naar het Augustijnerklooster, waar de doctor woont. Door een laag poortje kwamen we op een binnenplaats. Onder een lindeboom liepen enkele kinderen en volwassenen en meester Lukas zei al gauw: „Daar hebt ge onze doctor zelf.”

Dr. Maarten had ons al ontdekt en kwam op ons toe. „Meester Lukas”, zei hij, „ge komt te goeder ure. Ik ben juist bezig om de Heilige Schrift te vertalen en ik weet, dat gij mij in die arbeid niet zult storen.”

Lachend zei Cranach: „Ge ziet er niet naar uit, om zo'n geleerde arbeid te verrichten. Uw mouwen hebt ge opgestroopt en ge lijkt meer op een arbeider dan op een theologisch doctor.”

„Kom maar mee”, zei Luther, „en oordeel dan zelf.” Hij nam ons mee naar de lindebomen, waaronder een slager bezig was een schaap te slachten. Daar omheen stonden, behalve Luther zelf, zijn vrouw

Käthe, en zijn zoontjes Maarten en Paul en de meisjes Magdalena en Margaretha. De slager legde aan Luther nauwkeurig uit hoe elk deeltje van het schaap heette, nl. hoe die dingen door het volk in het Duits werden genoemd. Nauwkeurig schreef hij alles op in een boekje, dat hij in de hand hield. We bleven er bij, totdat alles klaar was en toen zei Luther: „Zie, zó leer ik, hoe het volk spreekt en dat moet ik bij de vertaling van de heilige Bijbel weten. Op de plaatsen, waar over de offers wordt gesproken, worden allerlei lichaamsdelen van dieren genoemd, waarvan een geleerd man de namen niet kent. Zo ga ik in allerlei werkplaatsen en bedel bij Jan en Alleman mijn geleerdheid bij elkaar en dwing ik de apostelen en profeten, om zó Duits te spreken, dat Hans en Griet hen kunnen verstaan.” „Maar komt er dan geen andere geleerdheid bij te pas, eerwaarde doctor?” vroeg ik.

„Dat gebeurt vanmiddag”, zei Luther, „dan heb ik mijn geleerd Sanhedrin bij elkaar en dan wordt er Latijns, Grieks en Hebreeuws gesproken, dat de heilige engelen in de hemel er zich bijna over verwonderen. Kom na het eten met meester Cranach en reken er op, dat je vanavond bij ons eet. Maar nu gaan we naar mijn kamer, om wat te rusten van het werk.”

Toen we in de kamer zaten, waar vrouw Käthe ons een beker wijn bracht, ontdekte meester Cranach een fraai kastje, dat met goud en ivoor was ingelegd.

„Waar komt dat mooie kastje vandaan, heer doctor?” vroeg hij. „Ik heb het nog nooit bij u gezien. Het lijkt me een groot kunstwerk te zijn.”

„Dat is het beslist, maar het is niet van mij. 't Is van onze keurvorst en het behoort ook bij de vertaling van de Bijbel.”

„Hoe bedoelt u dat?” vroeg Lukas Cranach.

Dr. Luther nam het kastje, drukte op een veer en nu zagen wij, dat het van binnen geheel met fluweel was bekleed. Er lagen meer dan honderd schone edelstenen in.

„Kijk meester Lukas”, zei Luther, „er komen in de Heilige Schrift vele namen van edelstenen voor. Waar gesproken wordt over de borstlap van de hogepriester en van het Nieuwe Jeruzalem. Ik kon die niet vertalen en vroeg daarom aan mijn vriend Spalatin of ik niet de schatten van de keurvorst met wat edelstenen mocht lenen. Met een bode te paard zond de keurvorst mij toen dit kastje. Ik heb toen meester Aäron de Jood laten halen, die deskundig is en hij heeft de namen in het Hebreeuws en in het Duits gezegd. Een paar dagen geleden zag ik de keurvorst te Leipzig en hij zei, dat hij spoedig een bode zou zenden, om het terug te halen. Het heeft grote waarde en hij durft het niet aan ieders handen toevertrouwen.

Testament vertaalde

's Middags om drie uur waren we terug op zijn kamer. Om een eikehouten tafel zaten verschillende eerbiedwaardige mannen en overal lagen of stonden boeken van allerlei aard. Dicht bij de deur zat meester Jonas Justus en vlak naast hem een rabbijn, met een volle zwarte baard en een gestrepte hoge muts op het hoofd. Verder was er dr. Bugenhagen uit Pommeren, dr. Maarten-zelf, dr. Rörer en dr. Melanchton. Voor de tafel, op een bank, zat dr. Aurogallus. Bij het raam, dat op de binnenplaats uitziet, zat op een bank een Joodse rabbi met sneeuwwit haar, die bij 't lezen een vergrootglas voor de ogen hield.

Ieder had twee of drie boeken vóór zich, waarin zij goed thuis bleken te zijn. Dr. Maarten had de tekst van de Bijbel voor zich, die vijf jaar geleden uitgegeven is. De witte randen van de bladzijden waren volgeschreven met aantekeningen. Daarnaast had hij een Latijnse en een Hebreeuwse Bijbel opgeslagen. Dr. Bugenhagen had een Latijns boek, waarin veel aantekeningen stonden en Melanchton gebruikte zijn Griekse Bijbel. Dr. Maarten las een vers voor uit zijn vertaling en vroeg dan wie er iets over had te zeggen. Dan kwamen er allerlei opmerkingen. De belangrijkste werden door dr. Rörer opgetekend en deze aantekeningen worden later bij de gedrukte tekst gevoegd. Over één vers spraken men wel langer dan een uur. Ik was verwonderd, doch Cranach vertelde me, dat dr. Maarten hem zelf had verteld, hoe zij b.v. bij moeilijke plaatsen uit Job of de profeten soms in drie of vier weken, maar één vers verder kwamen.

Men was juist bezig met de boeken van Mozes en ik begreep, waarom dr. Luther het schaap had laten slachten. Uit zijn boekje wist hij nauwkeurig op te geven, hoe elk deel in het Duits wordt genoemd. Zo werkte men door, totdat het begon te schemeren. Toen sloeg dr. Maarten zijn boek dicht, bedankte zijn helpers en vroeg of ze het avondbrood met hem wilden gebruiken. Alleen de rabbijnen verzochten te mogen weggaan, omdat zij de spijs van de christenen niet mochten gebruiken.

In de tuin achter het huis gebruikten we toen een feestelijk maal. Luther lichtte dit toe. „Het is vandaag Tobiasdag”, zei hij, „13 juni en het is juist 14 jaar geleden, dat ik met dr. Pommer en dr. Apel naar de stadsschrijver Philipp Reichenbach ben gegaan, om aanzoek te doen om mijn Käthe. We zijn morgen 14 jaar getrouwd en dat vieren we. Dr. Pommer heeft ons getrouwd en de raad van Wittenberg schonk mij 14 maat wijn voor de bruiloft. Luther vulde een beker wijn, hief die op en zei toen: „Voor 14 jaar had ik Käthe niet lief. Ik hield haar voor trots en ijdel. Maar 't was Gods wil, dat we tezamen kwamen en 't is goed gegaan. Ik heb Goddank een vrome en trouwe huisvrouw,

op wie zich 't hart van de man verlaten kan, zoals Salomo zegt. Ik acht haar kostelijker dan het koninkrijk Frankrijk en de Venetiaanse heerschappij, want zij is mij van God geschonken en we hebben beiden stof tot danken.” Daarop keek hij mij lachend aan en vroeg of ik ook al een lief vrouwtje thuis had.

Ik kreeg een kleur en zei: „Och nee heer doctor, „nog niet.” Hij zag mijn kleur en zei: „Dat ken ik. Je hebt je deel nog wel niet, maar je schijnt wel te weten, waar het bewaard wordt.”

Natuurlijk werd ik toen nog roder.

Lachend vervolgde Luther: „Aan uw kleur zie ik, dat ik gelijk heb. Welnu neem je paard en rijd zo snel mogelijk naar huis. Waar je schat is, daar is je hart. Als God een goede huisvrouw op je weg plaatst, laat haar dan niet langer staan en oud worden. Er kan een man niets heerlijkers overkomen dan dat hij met een goede en vrome huisvrouw verenigd is.”

Vóór we vertrokken werd er eerst nog wat muziek gemaakt. Luther zeide: „Muziek is een schone gave Gods. Zij heeft mij al menigmaal opgewekt en bewogen, zo dat ik er van aan 't preken zou zijn gegaan. Zij is een bestrijdster van de duivel, want zij verdrijft allerlei aanvechting en boze gedachten. Ik geef haar na de theologie de hoogste plaats en de hoogste eer.”

De doctor zelf tokkelde zijn harp.

Bij het afscheid nemen zei hij tegen mij: „Denk wel aan wat ik je gezegd heb. Wanneer ge een goede huisvrouw in uw woning brengt, vergeet dan niet, om ook wat aan muziek te doen. Die brengt zegen in huis. Naast Gods Woord is zij de liefelijkste kunst op aarde.”

Zo ben ik de gehele dag in gezelschap van dr. Maarten geweest. Ik heb gezien, hoe hij 't heilige bijbelboek voor zijn landlieden verstaanbaar maakt.

De volgende dag ging ik naar de boekdrukker Johannes Luft, die Luthers boeken uitgeeft. Ik heb een nieuw exemplaar van zijn bijbel besteld en betaald en hem verzocht het aan u te zenden zodra het gereed is.

Meester Luft verzocht enig geduld, omdat er reeds honderden bij hem besteld waren. Ridders en vorsten hebben hem reeds veel geld vooruitbetaald, zodat hij met zijn knechts veel jaren te werken heeft, om alle bestellingen te kunnen uitvoeren. Hij vertelde mij dat doctor Maarten voor al zijn werk nooit een cent aanneemt. Om niet had hij zijn gave ontvangen, zei hij, hij was het aan God en zijn ambt verschuldigd ook zijn volk om niet te dienen. Hij wilde zijn hemelsloon niet vooruit nemen! Daarover heb ik mij in deze hebzuchtige tijd zeer verwonderd.

Nu lieve ouders, weest Gode bevolen. Ik zal niet

(Vervolg op blz. 216, links onder)

VOOR PUZZELAARS

Beste Puzzelaars,

Hier zijn we dan met de ladderstand over de maanden juli en augustus. De beide puzzels waren nogal moeilijk. Dit bleek ook wel uit het aantal binnengekomen oplossingen. Op de bovenste sport staat deze maand met 116 punten de heer C. Hogenhout (5), Zaandam. Met 113 punten volgt mej. C. P. Leenhouts (8), Apeldoorn; mevr. W. H. van Es-Datema (6), Utrecht heeft ten slotte 110 punten. De prijswinnaars onze hartelijke gelukwensen. De boekenbon ter waarde van f 1,50 wordt u een dezer dagen thuisgestuurd. De stand is voor u vanzelfsprekend blanco. Hieronder dan de oplossingen en hiernaast de nieuwe puzzels. Allen weer veel genoegen en succes gewenst bij het puzzelen en tot de volgende uitslag.

OPLOSSING

DOORLOPEND KRUISWOORDRAADSEL:

EENABONNEMENT
BRANIEENREEEL
READERLATINGY
OPDEVRIENDDDES
ARESAANROMERE
CELODERAKERDL
HUIZESISELKEM
TTMOMPETIKLEO
PSONDERACHIEP
AANDWEEREENVE
TMEAANGINAGEI
EERNAMENTTENK
RRASSING

OPLOSSING VERSCHUIFRAADSEL:

Kangoeroe — Neushoorn — Dwerghert.

HOE LUTHER HET OUDE TESTAMENT VERTAALDE

(Vervolg van blz. 215)

lang meer wegblijven. Zeg aan nicht Margaretha, dat Käthe een flinke en vriendelijke vrouw is. In 't geheel niet hoogmoedig. Luthers dochtertje Margaretha is een lief kind met een gezicht als een engel, met wonderheldere ogen, zoals kinderen hebben, die God spoedig naar de hemel roept. Ik geloof niet, dat zij lang leven zal*).

En zeg mijn lieve nicht overigens...

Hier hield Margaretha op met lezen. Zij wierp de brief op tafel en zei: „Oom lees u zelf het slot maar. Die Sebald heeft altijd grappen!”

De oude man zette lachend zijn bril op en las: „...dat ik veel genoegen had aan wat doctor Maarten aan tafel zei. Ik heb mij zelf beloofd te doen, wat hij mij aanraadde. Ik denk, dat zij, die ik op het oog heb, niet weigeren zal mijn Käthe te worden. En dan willen wij samen muziek maken en veel in de Heilige Schrift lezen, waarvan ik de vertaling met eigen ogen heb gezien en met eigen oren heb aangehoord.

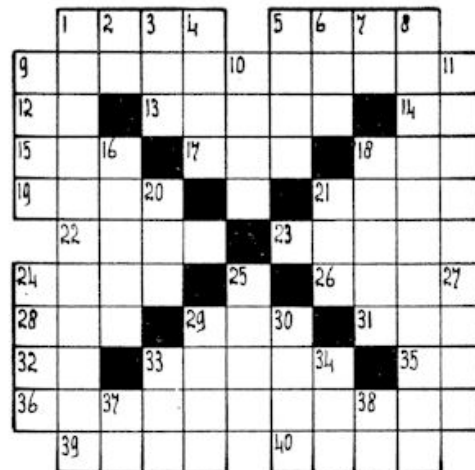
Datum te Wittenberg, Philippinadag, de 21ste juni, anno 1539.

Uw dienstwillige zoon,

Hans Sebald

*) De schrijver had gelijk. Het meisje stierf in 1542 op 20 september tot Luthers diepe smart. Zij was in 1529 geboren.

NIEUWE PUZZELS: KRUISWOORDRAADSEL (5 punten):

Horizontaal:

- 1 lectuur
- 5 overal
- 9 toekan
- 12 hetzelfde (afk.)
- 13 bouwval
- 14 familielid
- 15 hoogste deel van een gebouw
- 17 jongensnaam
- 18 tegoedbewijs
- 19 zit aan een deur
- 21 bedehuis
- 22 overblijfsel van verongelukt vliegtuig
- 23 groente
- 24 wortel
- 26 plaats in Overijssel
- 28 vaas
- 29 muil
- 31 rivier in Engeland
- 32 pers. voornaamwoord
- 33 geluk
- 35 zangnoot
- 36 Europeaan
- 39 staander
- 40 broedermoordenaar

Vertikaal:

- 1 beroep
- 2 voorzetsel
- 3 voordat
- 4 gebogen versiersel
- 5 rivier in Italië
- 6 watering
- 7 deel van de Bijbel (afk.)
- 8 van buiten leren
- 9 deel van de hand
- 10 getal
- 11 slank
- 16 graan
- 18 voorstelling
- 20 keukengerei
- 21 omroepvereniging
- 24 afval van steen
- 25 welzijn
- 27 broos
- 29 hoogte
- 30 breuk
- 33 heidemeertje
- 34 ex-koningin van Spanje
- 37 zangnoot
- 38 dat is (afk.)

LETTERGREEPRAADSEL (3 punten):

Met behulp van de lettergrepen: a — be — bi — de — de — de — de — doen — druk — e — ex — ex — fan — ga — in — in — jo — ke — kend — le — let — li — lijk — ma — me — men — mi — na — ne — nood — or — pe — ra — ras — ren — rie — ring — ring — ring — slui — span — tant — te — te — te — ter — ter — ter — tie — tie — tie — tu — ui — ven — ver — vol — voor — vor — wek — wel — za, moeten worden gevormd, die voldoen aan de volgende omschrijvingen:

1. imposant
2. lichte slaap
3. buitengewoon
4. goedgevonden
5. eis
6. veredeling van een ras
7. voetvolk
8. mogelijkkerwijze
9. onvermijdbaar
10. bepaling
11. kanttekening
12. buitensporig
13. vervaltijd
14. afvaardiging
15. draairoede tot sluiting van openstaande deuren
16. genoegzaam

Bij juiste oplossing vormen de eerste en vierde letters van de nieuwgevonden woorden van boven naar beneden gelezen een vraag, die u ongetwijfeld tot nadenken zal stemmen. Naar wij hopen zal dit nadenken weer een bepaalde actie tot gevolg hebben.

Oplossingen inzenden t/m 20 november aan de Administratie van Neerbosch' Drukkerij te Neerbosch. — In de linkerbovenhoek te vermelden: Puzzelrubriek. — Over de uitslagen kan niet gecorrespondeerd worden.